

Denne hilsen til Hans Majestet og nevnte historiske meldinger om Myrselskapet og Myrsaken ble vakkert innbundet i skinn og oversendt Kongen til fødselsdagen.

Fra Hans Majestet har Det norske myrselskap mottatt nedenstående hilsen og takk:

«Jeg vil herved få sende min varme takk for den samling historiske publikasjoner om myrsaken og Myrselskapet som Selskapet har vært så vennlig å forære meg til min fødselsdag, og som jeg har satt meget stor pris på å motta.

Olav R»

VÅRE MYRER I MILJØSAMMENHENG

Av professor dr. Olav Gjærevoll.

Foredrag 12.12. 1972 under Det norske myrselskaps symposium om myr og torv.

Norge ligger vegetasjonsmessig stort sett i det eurosibiriske bar-skogområde, det vil si et område som vegetasjonsmessig preges av betydelig ensformighet. Men sørlige og vestlige deler av landet har et sterkt innslag av mellomeuropeiske vegetasjons- og floraelementer. Hos oss finner vi de nordligste utløpere av de mellom-europeiske løv-skoger, ja, til og med innslag av middelhavsvegetasjonens alltid-grønne planter. I tillegg kommer at våre store fjellområder er sterkt dominert av arktisk vegetasjon. De store topografiske og geologiske variasjoner og landets utstrekning har ført til at det slett ikke er noe ensformig vegetasjonsbilde man møter i vårt land. Tvertimot er det en rikdom av vegetasjonstyper å finne.

Både fra et forskningssynspunkt og fra et undervisningssynspunkt er det overmåte viktig å få vernet et så rikt utvalg som mulig av forskjellige vegetasjonstyper i de forskjellige deler av vårt land. Men også fra et generelt vernesynspunkt hvor hovedmotivet vil være å opprettholde rikdom og variasjon i vår natur, vil de samme interessere gjøre seg gjeldende.

Norge har områder som det vil være av internasjonal eller europeisk interesse å ta vare på, f.eks. Hardangervidda. Våre edelløvskoger er de nordligste i Europa. Vi har laget en nasjonalpark som omfatter verdens nordligste furuskog.

En del områder vil være verneverdige ut fra et nordisk synspunkt, enda flere fra et nasjonalt synspunkt, atter andre vil ha lokal interesse. Det som i et land eller i en landsdel kan synes å være lite interessant, kan fra et annet lands eller en annen landsdels synspunkt være unikt.

De nevnte områdene skal være feltlaboratorier der man kan regi-

strere menneskets forandringer av miljøet, de skal være naturens egen skolestue der man kan hente kunnskaper, de skal være natur som gir opplevelse.

Gjennom landsplanen for nasjonalparker fanger man inn mange forskjellige vegetasjonstyper og landskapselementer, men det vil likevel være mye som faller utenfor, og som må vernes på annen måte. I Naturvernloven har man en bestemmelse om Naturreservater:

«Område som er urørt, eller tilnærmet urørt natur eller utgjør spesiell naturtype og som har særskilt vitenskapelig eller pedagogisk betydning eller som skiller seg ut ved sin egenart, kan fredes som naturreservat. Et område kan totalfredes eller fredes for bestemte formål som skogreservat, myrreservat, fuglereservat eller liknende.»

I lovens forarbeider er det understreket at naturreservater er en streng fredningstype.

Det eksisterte både skogreservater og fuglereservater før den nye naturvernloven kom i 1970, bl.a. hadde Direktoratet for statens skoger opprettet skogreservater.

Som et ledd i en internasjonal plan (prosjekt MAR) var det tatt opp et forberedende arbeid for å registrere fuglereservater i Norge.

Det var en logisk konsekvens av landsplanen for nasjonalparker at

Fig. 1. Skogsmyr med spredte, forkrøplete furuer.

man også tok opp spørsmålet om landsplaner for forskjellige reservertypene. Det er på spesielle områder at det haster. Som formann i Statens Naturvernråd reiste jeg i 1966 i korte notater spørsmålet om en landsplan for myrreservater, edelløvskogreservater og dessuten

en verneplan for naturlig eutrofe innsjøer. Det dreier seg i betydelig grad om naturtyper som befinner seg i områder der menneskets ekspansjon er sterk. Der det er en rik natur, er det som regel godt å være også for mennesket.

Det er en selvfølge at de forskjellige landsplaner ble satt sammen til en landsplan for naturreservater, men på grunn av at undersøkelsene krever spesialister, er det praktisk å dele opp i naturtyper. Det er nå etablert et samarbeid med universitetene og Norges Landbruks-høgskole for å få registrert de verneverdige områder i vårt land nettopp med tanke på en komplett landsplan. Det er en del naturtyper som faller utenfor de nevnte landsplaner. Man skal gå over landet med et grovmasket vernenett. I tillegg til dette vil det i de enkelte kommuner være flere verneverdige områder som bør komme med under generalplanarbeidet.

Myrer er først og fremst å finne i den boreale barskogssone. Somrene er relativt kjølige. Fordampningen er liten og mindre enn nedbørmengden. Særlig i de flate områdene fører dette til at grunnvannstanden ligger høyt. Blir den liggende for høyt, kan ikke trærne trives. Det oppstår skogløse områder eller områder med forkrøpelt skog, myrer. Både i Sibir og i Nord-Amerika er det særlig i permafrostområdene enorme arealer med myr, men også i Skandinavia er det betydelige myrarealer.

Er så myr noe å verne? Er ikke myr noe unyttig, noe uproduktivt som man burde få gjort om til noe annet og bedre? Ja, er ikke Det norske myrselskap blitt til nettopp med dette for øye? Er ikke myr også noe som er ødslig og ensformig, en kjedelig landskapstype med mye vann og mye mygg?

I sin «Lapplandske Resa» har Linné en myrskildring som man nok kan få mange til å skrive under på:

«Straxt äffter begynte myrar, som mäst stodo under watn, dem måste wij gå en hehl mihl, tänk med hwad möda, hwart steg stod watnet up til knäs, råkade wij eij på tofos, gick längre. Somligestäds gick djupet utan botn, att wij måste wända hela tracten om. Wåra kängor woro fulla med kalt watn, ty kählen låg på sombliga ställen. Hade jag skullat utstådt detta för ett delictum capitale, hade detta straffet warit crudelt, men hwad skall jag nu säja? Jag önskade då aldrig hafwa påtagit mig denna resan.»

«Hela denna lappens land war mäst myrar, hinc vocavi Styx. Aldrig kan presten så beskrifwa hälfwete, som detta är eij wärre. Aldrig har poeterna kunnat afmåla Styx så fult, där detta eij är fulare.»

Det ville på dette tidspunkt etter alt å dømme vært vanskelig å få Linné med på en verneplan for myrer! Etterhvert har skandinaviske botanikere fått et annet syn på myrene. De viser seg å være den mest varierte naturtype som vi har og for økologiske studier nærmest i særklasse.

Myr er et kollektivbegrep og omfatter all torvdannende vegetasjon. Svenskene skilte på et tidlig tidspunkt mellom *mossar* og *kärr*, termer som hadde sin rot i svensk språkbruk. Mossarna kaller vi nå i vitenskapen *ombrogene* myrer. Det er myrer som har vokset slik at vegetasjonen ikke lenger har kontakt med vann fra fastmark. Fuk-tigheten skriver seg bare fra nedbøren. Det er myrer som da stort sett er klimatisk betinget. Plantene får ikke annen næring enn det som regn og vind fører med seg. Det blir liten og ingen nøytralise-ring av humuskolloidene, og de ombrogene myrer er derfor sterkt sure. De bygges i vesentlig grad opp av kvitmosearter og torvlagene kan bli mange meter tykke. Ofte kan de ha en velvet overflate. Mel-lom den ombrogene myr og fastmarken ligger det et dreneringssystem som kalles laggen som da tar imot vannet både fra den ombrogene myr og den omkringliggende fastmark.

Kärren eller de *minerogene* myrer er helt under fastmarksvan-nets innflytelse i flatt eller skrånende terreng. Vegetasjonen vil vise store variasjoner alt etter vannets kjemiske sammensetning. Kommer vannet fra silikathergarter, vil myrene være sure og artsfattige (fat-tigmyr). Kommer det fra kalkholdige bergarter som nøytraliserer humussyrene i den torv som dannes, får myrene en tildels annen og rikere vegetasjon (rikmyr).

Fig. 2. Rikmyr med dominerende breimyrull.

Mellom disse to hovedtyper vil det være alle mulige overganger. I vårt land som i Sverige og Finland vil man dessuten ofte støte på en mosaikk av de minerogene og ombrogene myrer (aapamyre).

Da jordbunn, nedbør og fordampning viser store variasjoner i vårt land og vi også har store variasjoner i høydeforhold og breddegrad, resulterer dette i tilsvarende variasjoner i myrenes vegetasjon. En reservatplan som skal fange inn denne variasjon i størst mulig utstrekning, vil måtte omfatte mange enheter.

Myrenes største vitenskapelige verdi ligger på det botaniske område. Studiet av myrdannelsen og myrvegetasjonen har vært og vil utvilsomt i enda høyere grad være en viktig del av den botaniske vitenskap i Norge. Ved siden av grunne sjøer er myrene det viktigste kildemateriale for studiet av vår vegetasjonshistorie etter istiden. Gjennom pollenanalysen får man stadig økte kunnskaper om de forandringer som har skjedd med vårt lands flora og vegetasjon. Pollenanalysen spiller en stadig større rolle også for studiet av vår eldre kulturhistorie.

En hel del fugler er bundet til myrer og grunne sjøer. Jeg nevnte prosjekt MAR som går ut på å verne viktige fuglebiotoper som reservater. For Norges vedkommende er flere myrer vitale rugeområder. Det vil derfor være myrer som ut fra både botaniske og ornitologiske grunner vil være verneverdige.

Et omfattende registreringsarbeid er utført. Et stort antall verneverdige myrer er registrert og i betydelig grad er man vel også nådd fram til en viss prioritering selv om mye arbeid gjenstår, som rimelig

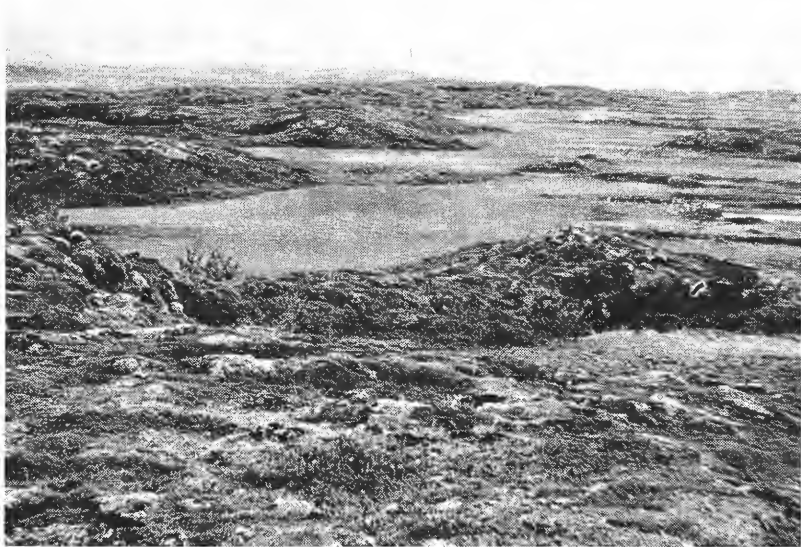

Fig. 3. Palsmyr i Finnmark.

kan være. Man er i hvert fall kommet lengre med registrering av denne naturtype enn med noen annen. Få myrer er hittil blitt fredet, men

i sommer ble bl.a. Færdesmyra i Øst-Finnmark fredet, sannsynligvis den fineste av våre palsmyrer. Jeg kan forsikre dem som ikke har sett den, at den ikke bare er vitenskapelig interessant, men at det også som landskapselement er noe ganske unikt.

Siden bruken av brenntorv er gått tilbake, er de ombrogene myrer mindre utsatt for menneskets forandringer enn de andre myrtypene. Det er dessverre en kjennsgjerning at mange verneverdige myrer og myrtyper er i faresonen.

Nå vedtok Stortinget i juni et tillegg til Naturvernloven som gir Miljøverndepartementet myndighet til å frede et område midlertidig mens undersøkelse og planlegging pågår. Det har allerede vært nødvendig å ta i bruk lovhjemmelen for å hindre at verneverdige myrer blir tatt i bruk til annet formål mens planlegging pågår.

De mest utsatte myrer er de som ligger i de distrikter der man har den største konsentrasjon av mennesker, dvs. slike som ligger på kambrosilurisk grunn i noen av våre klimatisk sett gunstigste områder. Det samme gjelder skogmyrer på kalkrik jord overalt ellers i landet. Ved grøfting gir disse en utmerket skogbunn.

En del sjeldne arter og plantesamfunn står i fare for å forsvinne, det gjelder bl.a. en del orkideer.

Her som ved alle andre verneplanter vil man støte på andre interesser, tildels sterke økonomiske interesser. Når en kalkmyr kan bli til fin åker — eller skogjord, kan man lett regne ut hva dette betyr i kroner og øre. Sjeldne ville orkideer står ikke oppført i noen prisliste og er ikke gjenstand for taksering.

Men jeg vil gjerne få understreke ved en anledning som denne, at vil man verne om kvaliteten og variasjonen i norsk natur, kan man ikke nøye seg med å verne det som ikke kan brukes til noe annet. Det verner seg selv. Vi er nødt til å tillegge vernehensynet langt større vekt, det vil si det må bli likestilt med andre hensyn og interesser. Ennå er det dessverre oftest slik at før man kan få et område vernet, må det slås fast at området ikke kan brukes til noe av økonomisk betydning.

Når Det norske myrselskap ved denne anledning har ført opp myr og miljø på dagsordenen, tar jeg det som et uttrykk for at selskapet har utvidet sitt nyttesyn til også å omfatte opplevelsesverdiene i vår natur, og at Myrselskapet er interessert i å bevare et representativt utvalg av myrer i forskningssammenheng. Det som det vil være aktuelt å verne, vil i forhold til vårt samlede myrareal likevel være meget lite, men de gode biotoper må nå engang vernes der de befinner seg og i slike tilfelle må vernehensynene være tyngstveiende. En fin kalkmyr ved Oslofjorden kan ikke erstattes av en ombrogen myr på Vestlandet.

Dessverre støter man ennå på et slikt syn også hos dem som skulle vite bedre. I samband med en vernesak der vern og dyrking støtte sammen, uttalte herredsaagronomen at det var andre myrer i området

enn den aktuelle som kunne vernes. Det var imidlertid myrer som fra et vernesynspunkt var uinteressante. En verneplan for myr må bygge på kvalitative kriterier. Det er ikke et hvilket som helst myrereal man er ute etter.

Jeg går ut fra at de myrer som nå er registrert som verneverdige, får ligge som de er i dag, mens de nødvendige undersøkelser blir foretatt. Vi bør ikke ha større hastverk enn at vi kan ta oss tid til en ordentlig planlegging. Jeg håper dette syn respekteres slik at det bare i unntakstilfelle blir nødvendig å bruke den nye lovbestemmelse jeg nevnte. Ikke så farlig om vi verner i meste laget. Det kan være for sent hvis man har valgt i minste laget.

I det Internasjonale Biologiske Program inngår også et myrprosjekt, Telma, som Norge deltar i. Norges bidrag vil i denne omgang bli den undersøkelse og registrering som er nevnt. En mer vitenskapelig undersøkelse får komme etterhvert.

Mange myrer har i naturtilstand vært produktive i den forstand at de f.eks. har vært brukt til slåttemyrer. De er også produktive som viltbiotoper. Jeg vil utvide produktivetsbegrepet til også å omfatte opplevelsverdier. Myrene er med og produserer naturkvalitet.

I miljøsammenheng skal vi også ta med myrenes betydning for rekreasjon. Jeg tenker da ikke på fottur om sommeren i Finnmarkviddas myrområder, men på skisesongen. I strøk som er dekket av granskog, er det foruten innsjøene, myrene som representerer det åpne terreng der det er lett å komme fram. Tenk f.eks. på Nordmarka. En tett granskog overalt ville ha virket stengende. Myrdraget er også ofte i vintersportssammenheng forbindelsen mellom bygda og fjellet. Myrene vil også rent estetisk gjøre et landskap mer varierende.

Nok et moment skal nevnes i miljøsammenheng, nemlig myrenes rolle som regulatorer i vannhusholdningen. Jeg er klar over at det hersker noen uenighet om forholdet mellom skog- og myrgrøfting og flomtopper i elvene, men det kan ikke være tvil om myrenes retarderingsevne i vannets kretsløp. En må i det minste ta dette moment med i vurderingen når naturressurser er gjenstand for planlegging.

På Gotland har man hatt Nordens fineste kalkmyrer. De har vært utsatt for en hardhendt behandling, og det er nå lite igjen av dem. Men nå er medaljens bakside kommet fram. Grøftingen av myrene har ført til en senkning av grunnvannstanden på Gotland.

Miljøvernet krever på så mange områder en ny måte å tenke på. Ved ethvert inngrep i naturen må vi stille spørsmålet: Er dette en ressursøkning? Og med ressurser mener jeg da alt som er av betydning for vår levestandard og vår livsstandard.

Alexander Kielland har skrevet en novelle som dere sikkert alle kjenner: Torvmyr. Han forteller om en gammel ravn som hadde vokset opp blant mennesker og som når den var i godt humør sa: «Bon-

jour madam!» men som når den var sint skrek: «Fanden gale meg!» Nå var den ute og fløy, mot havet. «Da ble den oppmerksom på en stor, sort flate som bredte seg nedenunder. Det var en torvmyr.

«Bonjour madam!» ropte den gamle ravn og begynte å kretse i store ringer over myren. Det så så hyggelig ut at den langsomt og forsiktig dalte ned og satte seg på en trerot midt ute i myren.

Her var omtrent som i gamle dager — øde og stille. Hist og her, hvor bunnen var tørrere, grodde det litt kort lyng og enkelte sivdotter. Myrflivlene var avblomstret, men på de stive strå hang ennå en og annen dusk — sort og sammenklattet av høstregnet, ellers var det fin, mørk, smuldret jord — våt og full av vannpytter, — grå, forvridd trerøtter stakk frem, flettet inn i hverandre som et knudret nett.

Den gamle ravn forstod hva den så. Her hadde vokst trær engang, endogså før dens egen tid. Skogen var borte, grenene, løvet — alt var vekkt, bare røttene igjen, innfiltret i hverandre dypt nede i den bløte masse av sorte trevler og vann.

Men lenger kunne forandringen heller ikke komme, slik fikk det forbli og dette fikk da menneskene iallfall la ligge som det lå.»

Men novellen forteller videre at det kom menn med spader og økser, og de gikk også til angrep på den gamle ravn.

«Men som den steg i luften og så ned på de travle menn og de unge gutter, som stod og gapte etter den med en sten i hver hånd, så røk sinnet på den gamle hedersfugl.

Den skjøt ned som en ørn på guttene, og mens dens store vinger dasket dem om ørene, skrek den med fryktelig stemme: «Fanden gale meg!»

Med tanke på at det nå *haster* med å få vernet representative myrer i vårt land, få vernet dem som ledd i en allsidig og langsiktig miljøvernpolitikk, slutter jeg meg til den gamle ravns intensjoner.